

DALE CARNEGIE (1888–1955), pe numele lui real Dale Carnegie, s-a născut într-o familie săracă de fermieri americani. După absolvirea facultății, a vândut cursuri prin corespondență în Nebraska și a obținut câteva roluri la New York, fără să aibă mare succes ca actor. În 1912, a fost angajat de Young Men's Christian Association să predea cursuri pentru adulți și a descoperit, fără să și-o fi propus, o metodă de a le diminua teama celor care vorbesc în fața unui public numeros. Astfel a început faimoasa carieră a lui Dale Carnegie, considerat cel mai mare autor de literatură motivațională al secolului trecut. În anii 1950, au început să prindă contur proiectele din cadrul programului Dale Carnegie Training, bazat pe principiile promovate de fondatorul său. Considerat de *The Wall Street Journal* drept una dintre cele 25 de francize de top din lume, programul Dale Carnegie Training elaborează cursuri în zeci de limbi, în Statele Unite ale Americii și în alte peste 80 de țări.

În seria Dale Carnegie, la Curtea Veche Publishing, au mai apărut: *Secretele celor trei maestri ai succesului pentru a-ți schimba viața* (Dale Carnegie, dr. Joseph Murphy, Napoleon Hill); *Stand & Deliver* (Dale Carnegie® Training); *Rezolvă conflictele din viața ta* (Dale Carnegie & Associates); *Cum schimbarea aduce succesul* (Dale Carnegie & Associates); *Cum să te bucuri de viață și de job*; *Secretele succesului în era digitală* (Dale Carnegie & Associates); *Cum să devii un lider eficient* (Dale Carnegie & Associates); *Tehnici de a vinde* (Dale Carnegie & Associates, Michael Crom, J. Oliver Crom); *Liderul poți fi tu* (Dale Carnegie & Associates, Stuart R. Levine, Michael A. Crom); *Ascultă!* (Dale Carnegie & Associates).

IOANA MANOLACHE a studiat viola la Conservator, apoi antropologie culturală și literatură la Universitatea din București, unde a obținut titlul de doctor în filologie (2015). Din 2022 este membră a Asociației Române a Traducătorilor Literari. Printre autorii traduși până în prezent se numără Michel Foucault, Adam Phillips, Fabrice Midal și Judson Brewer.

Dale Carnegie

Secretele succesului

Cum să-ți faci prieteni
și să devii influent

Prefață de
DONNA DALE CARNEGIE

Traducere din engleză de
IOANA MANOLACHE

CURTEA VECHE

Secretele succesului : cum să-ți faci prieteni și să devii influent / Dale Carnegie ;
pref. de Donna Dale Carnegie ; trad. din engleză de Ioana Manolache. -
București : Curtea Veche Publishing, 2023

Index

ISBN 978-606-44-1437-3

I. Dale Carnegie, Donna (pref.)
II. Manolache, Ioana (trad.)

159.9

ISBN ebook: 978-606-44-1449-6
Carte publicată și în ediție digitală

Redactor: Diana Ilie
Corector: Ilinca Gângă
Tehnoredactor: Nitsch-Petioky Loránd
Copertă: Dora Marian
Coordonarea ediției: Ludovic-Ștefan Skultéry

CURTEA VECHE PUBLISHING

str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091
redacție: 0744 55 47 63
distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21
fax: 021 223 16 88
redactie@curteaveche.ro
comenzi@curteaveche.ro
curteaveche.ro

DALE CARNEGIE

How to Win Friends and Influence People.
Updated for the Next Generation of Leaders

Copyright © 1936 by Dale Carnegie

Copyright renewed © 1964

by Donna Dale Carnegie and Dorothy Carnegie

Revised edition copyright © 1981, 2022

by Donna Dale Carnegie and Dorothy Carnegie

Originally published by Simon & Schuster, Inc.

All rights reserved.

© CURTEA VECHE PUBLISHING, 2023
pentru prezenta versiune în limba română

Cuprins

<i>Prefață</i> de Donna Dale Carnegie	11
<i>Cum și de ce a fost scrisă această carte</i> de Dale Carnegie	19
<i>Nouă sugestii pentru rezultate optime</i>	29
PARTEA ÎNTÂI	
Tehnici esențiale de abordare a relațiilor	
1. „Dacă vrei să culegi miere, nu distruge stupul”	39
2. Marele secret al comunicării	63
3. „Fă asta și vei cuceri lumea. Dacă nu, vei rămâne singur”	81
PARTEA A DOUA	
Șase moduri în care să te faci plăcut	
1. Fă asta și vei fi binevenit oriunde	107
2. Cum să faci mereu o primă impresie bună	123
3. Dacă nu faci asta, poți să dai de necaz	135
4. Cum să devii un bun partener de conversație	147

5. Cum să devii interesant pentru ceilalți	161
6. Cum să fii plăcut din prima	169

PARTEA A TREIA

Cum să îi convingi pe ceilalți să îți împărtășească gândurile

1. Nu poți câștiga într-o dispută	189
2. Cum să nu-ți faci dușmani	201
3. Dacă ai greșit, recunoaște	215
4. O picătură de miere	225
5. Fă-l pe celălalt să fie de acord de la început	235
6. Cum să faci față cu succes plângerilor	243
7. Cum să obții cooperarea celorlalți	251
8. O formulă care va face minuni	259
9. Ce vrem cu toții	265
10. Un îndemn agreat de toată lumea	275
11. Așa e-n filme și reclame. Cum rămâne cu tine?	283
12. Iată ce funcționează	289

PARTEA A PATRA

Fii un adevărat lider: Cum să îi schimbi pe oameni fără să îi superi și fără să provoci resentimente

1. Așa formulezi un reproș	297
2. Critică fără să stârnești resentimente	305
3. Vorbește mai întâi despre greșelile tale	309
4. Nimănui nu îi place să primească ordine	315
5. Lasă-l pe celălalt să-și salveze reputația	319

6. Cum să-i impulsionezi pe oameni către succes	323
7. Acordă-le celorlalți încredere	329
8. Lasă impresia că greșelile pot fi îndreptate ușor ...	335
9. Fă-i pe ceilalți să se bucure că te ajută	341

<i>Anexă: Drumul cel mai scurt către celebritate de Lowell Thomas .....</i>	349
---	-----

Cum să aplici metoda Dale Carnegie	365
Continuă cu Dale Carnegie. Privire de ansamblu asupra cursurilor lui Dale Carnegie	367
Site-ul și programele Dale Carnegie	369
Indice	373

„Dacă vrei să culegi miere, nu distruge stupul“

Pe 7 mai 1931, cea mai uimitoare urmărire din istoria New Yorkului a ajuns la punctul culminant. După săptămâni întregi de căutări, Crowley zis „Two Gun“* – ucigașul, pistolarul care nu fuma și nu bea – era încercuit, încolțit în apartamentul iubitei sale situat pe West End Avenue.

O sută cincizeci de polițiști și detectivi au împresurat ascunzătoarea de la ultimul etaj. Au făcut găuri în acoperiș; au încercat să îl scoată pe Crowley, „ucigașul de polițai“, cu gaze lacrimogene. Apoi și-au instalat armamentul automat pe clădirile dimprejur și, mai bine de o oră, cartierul rezidențial, unul dintre cele mai rafinate din New York, a răsunat de zgomotul gloanțelor și de răpăitul ritmic al mitralierelor. Ghemuit în spatele unui fotoliu mare, captușit, Crowley a tras încontinuu spre polițiști.

---

* În engleză în original – „două pistoale“. (N. trad.)

LBRIS

We know
books

Zece mii de oameni surescitați au urmărit confruntarea. Niciodată nu mai avusese loc un eveniment similar pe străzile New Yorkului.

Când, în cele din urmă, Crowley a fost capturat, ofițerul de poliție E.P. Mulrooney a declarat că banditul pistolar este unul dintre cei mai periculoși infractori din istoria orașului. „E capabil să ucidă cu prima ocazie ivită“, a mai spus ofițerul.

Dar cum se descria Crowley „Two Gun“ pe sine? Avem ocazia să aflăm, fiindcă în timp ce poliția îi mitralia locuința, acesta a scris o scrisoare adresată „Celor interesați“. Și, după spusele lui, sângele care i-a picurat din răni în acel răstimp a lăsat și el o mărturie despre cele întâmplate. În descrierea lui, Crowley spune: „Sub învelișul acesta se află o inimă ostentă, dar bună – o inimă care n-ar putea face nimănui vreun rău.“

Cu puțin înaintea capturării sale, Crowley și prietena lui se aflau într-o mașină oprită pe un drum de țară din Long Island. Din senin, un polițist s-a apropiat de mașină și a spus: „Arătați-mi permisul.“ Fără să scoată un cuvânt, Crowley și-a scos pistolul și l-a ucis pe polițist cu mai multe gloanțe. Când polițistul rănit mortal s-a prăbușit, Crowley a sărit din mașină, i-a smuls acestuia revolverul și a mai tras un glonț în trupul căzut la pământ. Este același personaj care spunea despre sine: „Sub învelișul acesta se află o inimă ostentă, dar bună – o inimă care n-ar putea face nimănui vreun rău.“

Crowley a fost condamnat la pedeapsa cu moartea pe scaunul electric. Când a ajuns la locul execuției din

penitenciarul Sing Sing, a spus oare: „Asta primesc pentru că am ucis oameni?“ Nu, a spus: „Iată ce primesc fiindcă m-am apărut.“

Concluzia acestei istorisiri este următoarea: Crowley „Two Gun“ nu s-a simțit vinovat de nimic. Este asta o atitudine rar întâlnită în rândul infractorilor? Dacă așa crezi, citește următoarea declarație: „Mi-am petrecut cei mai buni ani din viață oferindu-le oamenilor cele mai fine plăceri, ajutându-i să se simtă bine, și tot ce am primit în schimb a fost un abuz continuu, o existență de om hăituit.“ Cel care spune asta este Al Capone. Da, cel mai cunoscut inamic public al Americii – cel mai de temut gangster pe care l-a avut vreodată orașul Chicago. Nici Capone nu s-a învinovățit. Mai mult chiar, s-a considerat un binefăcător al celor din jur – unul neînțeleș și, după toate dovezile, neapreciat.

Tot așa gândea despre sine și Dutch Schultz, înainte să cadă sub gloanțele gangsterilor din Newark. La rândul lui unul dintre cei mai notorii infractori ai New Yorkului, Schultz declarase într-un interviu dat unui ziar că este un binefăcător al celor din jur. Și chiar credea asta.

Am purtat o corespondență interesantă pe marginea acestui subiect cu Lewis Lawes, care a fost mulți ani gardian în faimosul penitenciar newyorkez Sing Sing și care mi-a spus că „puțini dintre infractorii de la Sing Sing se văd pe ei înșiși ca pe niște răufăcători. Sunt oameni, ca mine și ca dumneata. Prin urmare, emit raționamente, explică. Îți spun de ce au fost nevoiți să spargă un seif sau să apese mult prea iute pe trăgaci. Cei mai mulți dintre ei

încearcă să-și justifice, prin tot felul de argumente, unele eronate, altele logice, comportamentele antisociale, chiar și față de sine; prin urmare, susțin cu dârzenie că nu ar fi trebuit să ajungă niciodată după gratii“.

Dacă Al Capone, Crowley „Two Gun“, Dutch Schultz și toți acei indivizi desperați, bărbați și femei aflați în închisoare, nu se consideră cu nimic vinovați – ce să mai zicem despre oamenii cu care interacționăm zi de zi?

John Wanamaker, fondatorul lanțului de magazine care îi poartă numele, a mărturisit cândva: „Acum 30 de ani mi-am dat seama că este necugetat să le faci observații celor din jur. Am destule bătaii de cap cu propriile limite, ca să mă mai ocup și de faptul că Dumnezeu nu a considerat necesar să distribuie în mod egal darul inteligenței.“ Wanamaker a învățat devreme acest principiu, mie însă mi-a trebuit o treime de secol de poticneli prin lume până să încep măcar să bănuiesc că, în 99% dintre situații, oamenii nu-și reproșează nimic, indiferent cât de mult ar fi greșit.

Critica este inutilă, deoarece îi face pe oameni să intre în defensivă și, cel mai adesea, îi convinge să se încăpățâneze să-și justifice gesturile. De asemenea, critica este periculoasă, pentru că rănește orgoliul celuilalt, sentimentul de importanță și provoacă resentimente.

Renumitul psiholog B.F. Skinner a demonstrat prin experimentele sale că un animal recompensat pentru un comportament adecvat învață mai rapid și reține mult mai eficient ce a învățat decât unul pedepsit pentru comportamentele rele. Studii efectuate ulterior au arătat că acest

scenariu este valabil și în cazul oamenilor. Când criticăm, nu realizăm schimbări de durată, ci dimpotrivă, stârnim adeseori ranchiună.

Hans Selye, un alt mare psiholog, a spus: „Ne este groază să fim condamnați tot atât de mult pe cât tânjim să fim validați.“ Resentimentele pe care le poate antrena critica demoralizează angajații, membrii familiei și prietenii, și totuși nu remediază situația care a fost condamnată.

Ține minte, vrei să obții mierea fără să fii înțepat de albine. George B. Johnston din Enid, Oklahoma, coordonator pentru măsurile de siguranță al unei companii din domeniul ingineriei, trebuia să se asigure, între altele, că angajații poartă căștile de protecție ori de câte ori se află pe șantier. A declarat că, dacă se întâmpla să întâlnească muncitori care nu purtau căști, îi atenționa, pe un ton amenințător și autoritar, că trebuie să respecte regulile. Rezultatul? Obținea o acceptare în silă și ulterior afla că, după plecarea lui, muncitorii își scoteau căștile.

Așa că a hotărât să încerce o altă strategie. Următoarea dată când a dat peste un grup mic de muncitori fără căști, i-a întrebat dacă le sunt incomode. Dacă nu erau pe măsurile lor? Apoi le-a amintit, pe un ton plăcut, că acele căști au fost proiectate ca să îi protejeze de eventuale accidente și le-a sugerat să le poarte întotdeauna când lucrează. Rezultatul a fost o conformare sporită la această prevedere a regulamentului muncii, neînsoțită de resentimente ori alte emoții negative.

Vei vedea că mii de pagini de istorie mustesc de exemple de critică inutilă. Gândește-te la faimoasa dispută dintre

Theodore Roosevelt și președintele William Howard Taft, o ceartă care a scindat Partidul Republican, l-a așezat pe Woodrow Wilson la Casa Albă, a produs episoade cutezătoare și intense în Primului Război Mondial și a schimbat cursul istoriei. Să trecem succint în revistă evenimentele. În 1908, când a părăsit Casa Albă, Roosevelt l-a susținut pe Taft, care a fost ales președinte. Ulterior, Roosevelt a călătorit în Africa, iar când s-a întors, a izbucnit. A denunțat conservatorismul lui Taft, a încercat să își asigure nominalizarea pentru un al treilea mandat, a format Partidul Bull Moose și a făcut tot ce a putut ca să submineze influența Partidului Republican*. La următoarele alegeri, William Howard Taft și partidul său au reușit să obțină majoritate doar în două state – Vermont și Utah. A fost cel mai devastator eșec înregistrat vreodată de republicani.

Roosevelt l-a învinovățit pe Taft, dar oare președintele Taft s-a considerat vinovat? Firește că nu. Înălăcrimat, acesta a declarat: „Nu văd cum altfel aș fi putut proceda.“ Cine a fost de vină? Roosevelt sau Taft? Nu știu și nici nu mă interesează, la drept vorbind. Ceea ce încerc să subliniez aici este că niciun argument din critica lui Roosevelt nu l-a convins pe Taft că a greșit. Mai degrabă l-a făcut să se îndreptățească și să reitereze, cu lacrimi în ochi: „Nu văd cum altfel aș fi putut proceda.“

Să luăm un alt exemplu, scandalul petrolului de la Teapot Dome. Presa de la începutul anilor 1920 a fost

* În original marcat cu abrevierea GOP, de la *Grand Old Party*. (N. trad.)

scandalizată. O națiune întreagă a fost zdruncinată! Nu existase un astfel de precedent în viața publică a Americii. Un rezumat al scandalului ar suna astfel: secretarul din cabinetul de Interne al președintelui Warren G. Harding, Albert B. Fall, era responsabil de concesionarea rezervelor guvernamentale de petrol de la Elk Hills, din California și de la Teapot Dome, din Wyoming. Aceste rezerve fuseseră păstrate pentru a fi utilizate mai târziu de forțele marinei.

A permis secretarul Fall organizarea unei licitații corecte? Ei bine, nu. I-a oferit pur și simplu acest contract uriaș și profitabil prietenului său Edward L. Doheny. Iar el ce a făcut mai departe? I-a dat secretarului Fall ceea ce numea cu încântare „un împrumut“ de 100 000 de dolari. Apoi, cu o insolență desăvârșită, secretarul Fall a ordonat marinei militare a Statelor Unite din acel district să alunge competitorii ale căror sonde adiacente extrăgeau petrol din rezervele de la Elk Hills. Izgoniți de pe terenul lor cu puști și baionete, acești competitori s-au adresat direct instanței – și au aprins astfel scânteia uriașului scandal Teapot Dome. Efectul a fost atât de răsunător, încât a dus la prăbușirea administrației Harding, a indignat o națiune întreagă, a fost cât pe ce să scufunde (din nou) Partidul Republican și l-a trimis pe Albert B. Fall direct în închisoare.

Fall a fost condamnat aspru – înfierat de opinia publică așa cum puțini fuseseră vreodată. A regretat oare? Niciodată! Câțiva ani mai târziu, într-un discurs public, Herbert Hoover a sugerat că moartea președintelui

Harding fusese cauzată de neliniște și de tulburarea de a fi fost trădat de un prieten. Când a auzit această declarație, doamna Fall a sărit de pe scaun, a izbucnit în plâns, și-a încleștat indignată pumnii și a strigat: „Cum?! Harding trădat de Fall? Nu! Soțul meu nu a trădat niciodată pe nimeni. Nici măcar un seif plin cu aur nu l-ar fi putut ispiti să calce strâmb. El este cel trădat, trimis ca un miel la tăiere, răstignit.“ Se prea poate ca doamna Fall să își fi făcut iluzii crezând orbește în nevinovăția soțului ei, dar un lucru rămâne cât se poate de limpede: ar fi fost capabilă să îl apere până la moarte!

Iată, așadar, natura umană în acțiune, răufăcătorii reușesc să învinuiască pe toată lumea, mai puțin pe ei înșiși. Cu toții facem așa. Prin urmare, când mai suntem tentați să îi criticăm pe alții, să ni-i amintim, fără dar și poate, pe Al Capone, pe Crowley „Two Gun“ și pe Albert Fall. Să conștientizăm că orice critică este ca porumbelul voiajor care se întoarce mereu acasă după călătorie. Să înțelegem că cel pe care ne pregătim să îl corectăm și blamăm își va găsi justificări și ne va învinovăți pe noi, drept răspuns; sau va spune precum Taft: „Nu văd cum altfel aș fi putut proceda.“

În dimineața zilei de 15 aprilie 1865, Abraham Lincoln își trăia ultimele clipe într-un dormitor dintr-o pensiune prăpădită, aflată chiar peste drum de Ford's Theater, unde președintele fusese împușcat de John Wilkes Booth. Trupul longilin al lui Lincoln zăcea pe diagonala unui pat dezordonat, prea mic pentru cineva de statura lui. Deasupra patului era agățată o reproducere ieftină după

renumita pictură a Rosei Bonheur, *The Horse Fair*, iar lampa cu gaz răspânda o lumină slabă în încăpere.

Cât Lincoln era în agonie, Edwin Stanton, secretarul de război, a spus: „Iată-l pe cel mai desăvârșit conducător pe care l-a avut vreodată lumea.“ Care era secretul succesului lui Lincoln în comunicarea cu oamenii? I-am analizat viața timp de zece ani și am dedicat alți trei scrierii și rescrierii unei cărți intitulată *Lincoln the Unknown*. Cred că am făcut un studiu cât se poate de cuprinzător despre personalitatea și viața sa de familie. De asemenea, am încheiat un studiu special privind metoda lui Lincoln de a interacționa cu oamenii. Obișnuia să critice? Și încă cum! Pe vremea când era un tânăr oarecare din Pigeon Creek Valley, statul Indiana, nu doar formula critici, ci și compunea scrisori și poezii prin care îi ridiculiza pe unii și pe alții, apoi lăsa scrierile respective pe străzi, astfel încât să fie găsite și citite.

Chiar și după ce a început să practice avocatura în Springfield, Illinois, tot își ataca deschis adversarii prin scrisori publicate în ziare. Numai că la un moment dat i s-a întâmplat să întrecă măsura. În toamna anului 1842, ținta ridiculizărilor sale a devenit un politician vanitos și combativ, pe nume James Shields. Lincoln l-a caricaturizat printr-o scrisoare anonimă, publicată în *Journal* din Springfield. Întregul oraș s-a prăpădit de râs. Susceptibil și orgolios, Shields clocotea de indignare. A aflat cine redactase scrisoarea, a încălecat și a pornit pe urmele lui Lincoln, pe care l-a provocat la duel. Lincoln a refuzat. Se opunea din principiu duelului, dar nu avea cum să se sustragă din confruntare și să-și păstreze

totodată reputația neatinsă. I s-a permis să aleagă armele. Cum avea brațe foarte lungi, a optat pentru spadele de cavalerie și s-a antrenat pentru duel cu un absolvent al academiei militare West Point. În ziua stabilită, cei doi adversari s-au întâlnit pe un banc de nisip, lângă fluviul Mississippi, gata să se lupte până la ultima suflare; au fost întrerupți de secunzii lor în ultimul moment, iar duelul a fost oprit.

Acela a fost cel mai sumbru incident din viața lui Lincoln. Incident care i-a oferit o lecție neprețuită despre arta de a aborda raporturile cu oamenii. Nu a mai scris niciodată vreo scrisoare defăimătoare. Nici nu a mai ridiculizat vreodată pe cineva. Și începând din ziua aceea, aproape că nu a mai criticat pe nimeni pentru nimic.

În timpul Războiului Civil, a numit în repetate rânduri câte un nou general în fruntea Armatei Potomacului, și fiecare dintre ei – McClellan, Pope, Burnside, Hooker, Meade – a eșuat lamentabil, ducându-l pe Lincoln la exasperare. Mai bine de jumătate din întreaga națiune i-a condamnat cu asprime pe acești generali incompetenți, însă președintele și-a păstrat cumpătul „fără să poarte pică nimănui, fiind binevoitor cu toți“. Dictonul lui preferat era unul biblic: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați.“ Iar când soția lui sau alți oameni vorbeau în termeni duri despre populația din Sud, Lincoln răspundea: „Nu îi criticați; în circumstanțe asemănătoare, și noi am fi exact la fel.“

Cu toate acestea, au fost nenumărate situații în care Lincoln ar fi fost îndreptățit să critice. Să luăm un exemplu: Bătălia de la Gettysburg a avut loc în primele zile ale

lui iulie 1863. În noaptea de 4 iulie, pe o ploaie torențială, liderul militar al armatei confederate, generalul Robert E. Lee, a început retragerea înspre sud a trupelor. Când a ajuns la Potomac, cu o armată în stare jalnică, și-a dat seama că are dinainte un fluviu cu neputință de traversat, iar în spate armata unionistă victorioasă. Lee s-a trezit prins într-o cursă din care nu avea ieșire. Lincoln a înțeles asta. Avea o șansă neprețuită, aproape providențială – putea să captureze armata lui Lee și să încheie imediat războiul. Prin urmare, însuflețit de mari speranțe, i-a ordonat lui Meade să nu mai convoace consiliul de război, ci să îl atace îndată pe Lee. I-a telegrafiat ordinul, apoi a trimis un mesager special către Meade, cerându-i să acționeze fără întârziere.

Ce-a făcut însă generalul Meade? A făcut exact invers decât i se ceruse. A convocat un consiliu de război, încălcând astfel flagrant ordinul lui Lincoln. A ezitat, a amânat. A transmis tot soiul de scuze. A refuzat, pur și simplu, să atace. În cele din urmă, apele s-au retras și le-au permis lui Lee și trupelor sale să scape.

La aflarea veștii, Lincoln a fost furios. „Ce înseamnă asta? Dumnezeu mare! Ce înseamnă asta? Aproape puseserăm mâna pe ei, trebuia numai să avansăm puțin și ar fi fost ai noștri; cu toate acestea, nimic din ce am spus sau făcut nu a convins armata să miște un deget. În situația asta, Lee ar fi putut fi învins de aproape orice general. Dacă m-aș fi dus acolo, l-aș fi învins eu însumi“, i-a strigat fiului său Robert.

Nespus de dezamăgit, i-a scris lui Meade următoarele rânduri. Și trebuie să ținem cont de faptul că în acea etapă